

О. Дзনেладзе, Д. Сікоза, О. Корінчук

БРОНЗОВА ГРИВНА З КОЛЕКЦІЇ ХЕРСОНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

В статті наведено відомості про бронзову шийну прикрасу — гривну — з колекції Херсонського обласного краєзнавчого музею, яку було знайдено на Любимівському пізньоскіфському городищі. Прикраса є характерним зразком ювелірної продукції Північного Причорномор'я I ст. до н. е. — III ст. н. е. Виріб розглянуто в контексті типологічної схеми А. А. Стоянової, за якою його можна зарахувати до варіанта А типу 5 або 6. Проаналізовано морфологічні особливості гривни, техніку її виготовлення, функціональне навантаження та культурно-хронологічну атрибуцію, а також наведено коло аналогів із пам'яток Криму та Нижнього Подніпров'я.

Ключові слова: гривна, шийна прикраса, сармати, пізні скіфи, Херсонський музей, Нижнє Подніпров'я, Любимівка.

Гривни — це особливий тип шийних прикрас у вигляді металевого обруча. Серед старожитностей пізньоскіфського та сарматського періодів відомі гривни з бронзи, срібла та золота. Дані про знахідки цих предметів опубліковано у варварських пам'ятках Криму та Нижнього Подніпров'я (Стоянова 2011; Величко 2012; Дзনেладзе, Сікоза 2022). А. А. Стоянова розробила типологію прикрас такого типу (Стоянова 2011).

У 1996 р. краєзнавець Василь Володимирович Ларін передав до Херсонського обласного краєзнавчого музею бронзову гривну, випадково знайдену ним на Любимівському пізньоскіфському городищі. Довгий час знахідка зберігалася без належної атрибуції і не потрапила до нашої публікації прикрас цього типу 2022 р. (Дзনেладзе, Сікоза 2022).

© О. ДЗНЕЛАДЗЕ, Д. СІКОЗА, О. КОРИНЧУК, 2026

This is an Open Access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>

Бронзова шийна гривна (Інв. № ХКМ-а-9115/29) виготовлена із масивного, круглого в перетині дроту діаметром 6,8—7,2 мм (рисунк). Загальна довжина фрагмента дроту, з якого сформовано прикрасу, становить близько 39 см, зовнішній діаметр виробу — близько 12,6—13 см.

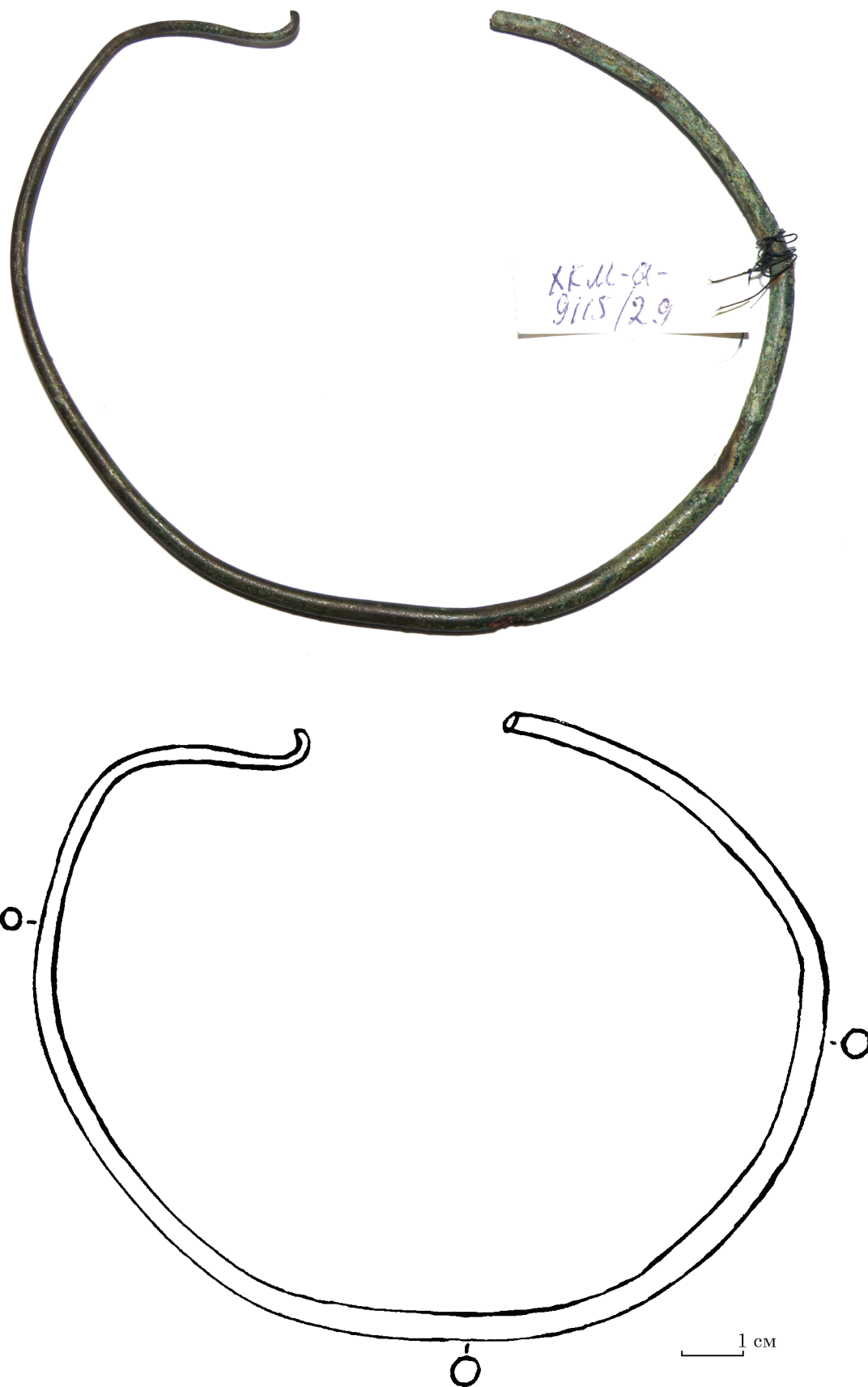
Гривна має вигляд овального обруча, один її кінець загнутий гачком, інший — прямий, обляманий, із втраченою петлею або гачком.

Предмет не реставровано, на ньому наявні ознаки поверхневої корозії із зеленою патиною.

Виріб не має жодних декоративних елементів: орнамент відсутній, поверхня гладка, без насічок, рельєфів чи інкрустацій. Можливо, декоративне оформлення мав інший кінець, але це неможливо довести через його втрату. Метал виробу рівномірно вкритий мінералізованою патиною зелено-бурого кольору, типовою для бронзи, що тривалий час перебувала у помірно вологому або лужному середовищі.

Згідно з типологією А. А. Стоянової гривну можна зарахувати до варіанта А типу 5 — гривни з гладкого дроту із застібною у вигляді «петля-гачок», або до варіанта А типу 6 — гривни з гладкого дроту, кінці якого загнуті у вигляді гачків (Стоянова 2011, с. 118—120). Аналогічні знахідки походять із Кримських комплексів, датованих в межах I ст. до н. е. — III ст. н. е. (Стоянова 2011, с. 120—121). Не суперечать такому датуванню і знахідки на Нижньому Дніпрі, тут комплекси із гривнами подібних типів датовано I—III ст. н. е. (Дзনেладзе, Сікоза 2022, с. 368—369).

Як вже зазначалося раніше, більшість гривен у Нижньому Подніпров'ї супроводжували дитячі поховання, хоча окремі знахідки було

Бронзова гривна з Любимівського пізньоскіфського городища
Bronze torque from Late Scythian Liubymivka hillfort

виявлено як в жіночих, так і в чоловічих похованнях (Дзনেладзе, Сікоза 2022, с. 371).

Невеликий діаметр гривни з Любимівського городища (12,6—13 см) може у непрямий спосіб вказувати, що це була жіноча чи дитяча шийна прикраса.

Вироби цього типу виконували як декоративну, так і апотропеїстичну функцію, що підтверджується їхньою наявністю у жіночих, підліткових і дитячих похованнях (Стоянова 2011, с. 130—132; Дзনেладзе, Сікоза 2022, с. 367—369).

Найближчими аналогами гривни з Любимівського городища є знахідки з могильників Усть-Альмінського, могили 36 та 92, і Нейзац, могила 96 (Стоянова 2011, с. 135). Тут знайдено гривни із застібкою у вигляді «петля-гачок» типу 5А подібних абрисів. Із Неаполя Скіфського, курган Дюбуа, поховання 2, та Усть-Альмінського могильника, могила 511, походять гривни типу 6А, близькі за формою любимівській, але прикрашені привісками та намистинами (Стоянова 2011, с. 138).

У могилі 96 могильника Нейзац гривна була єдиним предметом у похованні; на жаль, для датування комплексу недостатньо даних (Стоянова 2011, с. 118—119, 135, рис. 2: 5).

Аналоги виявленої гривни є серед знахідок із пізньоскіфських та сарматських пам'яток.

У сарматському похованні біля Златополя знайдено бронзову гривну з круглого у перетині тонкого дроту із застібкою у вигляді «петля-гачок». Поховання датоване I — першою половиною II ст. н. е. (Савовський 1977, с. 62; Симоненко 1993, с. 37; Дзনেладзе, Сікоза 2022, с. 368—369, рис. 1: 5).

На некрополі римського часу біля городища «Золотий Мис» у зруйнованому похованні дівчинки знайдено бронзову гривну з амулетами, виготовлену з тонкого дроту, круглого в перетині, із застібкою у вигляді «петля-гачок». Поховання датоване в межах I — III ст. н. е. (Дзনেладзе, Сікоза 2022, с. 369—371, рис. 3).

В могилі 21 некрополя Опушки виявлено подібну зламану бронзову неорнаментовану гривну із гачкоподібною застібкою (Стоянова 2011, с. 123, 140, рис. 7: 5).

Подібні гривни походять з комплексів дитячих та жіночих поховань I — III ст. н. е. Неаполя Скіфського (могила 69) та Усть-Альмінського (могили 614 і 523, склеп 640/21—22) могильника (Пуздоровский 2007, с. 148, 397, рис. 123: 1—4, 6).

Отже, конструкція гривни з колекції Херсонського обласного краєзнавчого музею дає підстави зарахувати її до найбільш поширеної групи подібних прикрас, які користувались попитом як у пізніх скіфів, так і у сарматів.

Відсутність орнаменту, спрощена конструкція застібки та морфологічна близькість до

низки подібних знахідок свідчать про порівняно невелику матеріальну цінність прикраси. Проте наявність подібних гривен у похованнях молодих жінок і дітей вказує на можливу апотропеїстичну функцію виробу — символічне маркування тіла або його захист. У низці випадків і, зокрема, в Нейзаці та Усть-Альмі зафіксовано використання двох однотипних гривен, що може вказувати на їхнє парне носіння (Стоянова 2011, с. 130).

Не виключено, що прикраса могла бути і етнічним маркером та свідчила про належність власника до певної локальної групи у багатокультурному середовищі Північного Причорномор'я в період римського часу.

Висновки. Шийна гривна з Херсонського обласного краєзнавчого музею є ще однією знахідкою в контексті типологічної схеми А. А. Стоянової варіанта А типу 5 або 6 із гачкоподібною застібкою. Вона належить до кола прикрас, що побутували у пізніх скіфів, сарматів та населення провінційного Боспору. Аналоги з варварських пам'яток Криму й Подніпров'я вказують на сталу традицію їхнього використання.

ЛІТЕРАТУРА

Величко, Є. О. 2012. Золота гривна з сарматського поховання в Донецькій області. *Донецький археологічний збірник*, 16, с. 137-143.

Дзনেладзе, О. С., Сікоза, Д. М. 2022. Гривни з пізньоскіфських та сарматських поховань Нижнього Подніпров'я. *Археологія і давня історія України*, 3 (44), с. 367-373. DOI: 10.37445/adiu.2022.03.22

Пуздоровский, А. Е. 2007. *Крымская скифия II в. до н. э. — III в. н. э. Погребальные памятники*. Симферополь: Бизнес-Информ.

Савовський, І. П. 1977. Нові сарматські поховання на Запоріжжі. *Археологія*, 23, с. 61-71.

Симоненко, А. В. 1993. *Сарматы Таврии*. Київ: Наукова думка.

Стоянова, А. А. 2011. Гривны из памятников Крыма сарматского времени. *Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии*, XVII, с. 116-140.

REFERENCES

Velychko, Ye. O. 2012. Zolota hryvna z sarmatskoho pokhovannia v Donetskii oblasti. *Donetskyi arkheolohichnyi zbirnyk*, 16, s. 137-143.

Dzneladze, O. S., Sikoza, D. M. 2022. Hryvny z piznoskifskyykh ta sarmatskyykh pokhovan Nyzhnogo Podniprov'ia. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 3 (44), s. 367-373. DOI: 10.37445/adiu.2022.03.22

Puzdrovskii, A. E. 2007. *Krymskaia skifiia II v. do n. e. — III v. n. e. Pogrebalnye pamiatniki*. Simferopol: Biznes-Inform.

Savovskiy, I. P. 1977. Novi sarmatski pokhovannia na Zaporizhzhii. *Arkheolohiia*, 23, s. 61-71.

Simonenko, A. V. 1993. *Sarmaty Tavrii*. Kyiv: Naukova dumka.

Stoianova, A. A. 2011. Grivny iz pamiatnikov Kryma sarmatskogo vremeni. *Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii*, XVII, s. 116-140.

O. Dzneladze, D. Sikoza, O. Korinchuk

A BRONZE TORQUE FROM KHERSON REGIONAL MUSEUM OF LOCAL LORE

Torque is a special type of neck decoration in the form of a metal hoop.

The bronze torque at the Late Scythian hillfort Liubymivka is published in the article. Now it is a part of the archaeological collection of Kherson Regional Museum of Local Lore. The torque can be classified to type 5A or 6A. According to the typology of A. A. Stoyanova these are torques made of smooth wire with a clasp in the form of two hooks, or a loop-hook type.

Similar finds come from Crimean assemblages dated within the 1st century BC — 3rd century AD. The finds on the Lower Dnieper do not contradict this dating, here assemblages with torques of similar types are dated to the 1st—3rd centuries AD.

As already noted in the previous publication, most torques in the Lower Dnieper accompanied children's burials, although few finds were discovered in both female and male burials.

According to the similar artifacts from Crimean and Lower Dnieper assemblages, the torque is dated to the 1st century BC — 3rd century AD.

The small diameter of the hoop (12.6—13 cm) makes us assume that the owner of the adornment was a woman or a child. The torque from Liubymivka completed the collection of decoration of similar type from the barbarian sites of the Lower Dnieper Region.

The torque from the Kherson Regional Museum of Local Lore is another find of the Stoyanova 5A or 6A type, with a hook-shaped clasp. It belongs to the circle of ornaments that were used by the Late Scythians, Sarmatians, and the population of the provincial Bosphorus. Analogies from barbarian sites of the Crimea and the Lower Dnieper Region indicate a stable tradition of their use.

The design of the torque from Kherson Regional Museum allows us to attribute it to the most widespread

group of similar ornaments, which were in demand among both the Late Scythians and the Sarmatians.

The lack of ornamentation, the simplified design of the clasp, and the morphological similarity to a number of similar finds indicate a relatively small material value of the torque. However, the presence of such adornment in the burials of young women and children indicates a possible apotropaic function of the torque — symbolic marking of the body or its protection.

Keywords: torque, neck adornment, Sarmatians, Late Scythians, Kherson Regional Museum of Local Lore, Lower Dnieper, Liubymivka.

Отримано / Received: 18.02.2026

Прийнято після рецензування /

Accepted after review: 23.03.2026

Опубліковано / Published: 30.06.2026

ДЗНЕЛАДЗЕ Олена, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України, Київ, Україна.

Olena DZNELADZE, PhD, Institute of Archaeology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0003-3564-217X, e-mail: dzynya@gmail.com.

СІКОЗА Денис, магістр, Обласна інспекція з охорони пам'яток історії та культури Департаменту реалізації гуманітарної політики Херсонської обласної державної адміністрації, Херсон, Україна.

Denys SIKOZA, MA, the Regional Inspectorate for the Protection of Historical and Cultural Sites of the Department of Humanitarian Policy Implementation of the Kherson Regional State Administration, Kherson, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-7287-3084,

e-mail: arheolog111@gmail.com.

КОРИНЧУК Олександр, магістр, Херсонський обласний краєзнавчий музей, Херсон, Україна.

Oleksandr KORINCHUK, MA, Kherson Museum of Local Lore, Kherson, Ukraine.

ORCID: 0009-0009-6505-437X,

e-mail: oleksandrkorincuk8@gmail.com.